

Motion till riksdagen

1989/90:Ub549

av Sture Ericson m.fl. (s)

Grundskollärautbildning till högskolan i Örebro

Grundskollärautbildningen befinner sig i en bekymmersam situation. Den nuvarande dimensioneringen är klart otillräcklig i förhållande till behovet av utbildade grundskollärare på 90-talet vilket gör en ökning av antalet utbildningsplatser nödvändig (se t.ex. UHÄ-rapport 1989:15 Det framtida behovet av lärare och 1989:17 Högskoleutbildningens framtida dimensionering). Samtidigt har sökande till de platser som finns varit för få framför allt på de naturvetenskapliga varianterna.

Om inte grundskolan skall hamna i en akut situation på 90-talet måste bägge dessa problem lösas snarast och i ett sammanhang. Man kan inte vänta med att bygga ut grundskollärautbildningen med hänvisning till problemen med att få tillräckligt antal behöriga sökande. Det skulle bara innebära att man aktivt bidrog till att framkalla lärarbristen. Det är å andra sidan inte särskilt meningsfullt att inrätta platser som inte fylls med studerande.

I budgetpropositionen kommenteras detta på följande sätt:

För att lösa rekryteringsproblemen krävs också en ökad flexibilitet vid planeringen av den framtida dimensioneringen av utbildningen. Idag är antalet obesatta platser ojämnt fördelade på de olika högskoleenheterna. Det är också svårt att på förhand bedöma hur rekryteringen till utbildningen kommer att se ut under budgetperioden. Det är därför enligt min mening ingen bra lösning att redan nu binda en ökad dimensionering till ett antal bestämda högskoleenheter.

Den faktiska rekryteringen till en given utbildning och en given utbildningsort bestäms av ett flertal faktorer av vilka en del är mycket svåra att prognostisera varför propositionens försiktighet får anses befogad. Alla rekryteringspåverkande faktorer är dock inte omöjliga att förutsäga.

Ett enligt vår mening förbiset förhållande i detta sammanhang är det möjliga rekryteringsområdets geografiska utbredning. Olika utbildningar har olika geografisk storlek och karaktär på sina rekryteringsområden. Lärautbildningar har generellt en lokal rekrytering, vilket innebär att sökande i första hand står att finna i närheten av utbildningarna. Således är län som saknar grundskollärautbildning underrepresenterade ifråga om studenter som utbildar sig till grundskollärare. Detta är situationen för Örebro län och en stor del av Mälardalen.

Det finns ännu ingen tillgänglig statistik vad gäller rekryteringen till grundskollärlinjen men läsåret 86/87 som var det sista året med antagning till de tidigare lärarutbildningarna för grundskolan såg bilden ut som följer:

Regional rekrytering 86/87

Högskola	ap	% Ö	ant Ö
HLS	2 132	1,3	27
Eskilstuna/Västerås	170	0,0	0
Falun/Borlänge	202	4,5	9
Halmstad	91	0,0	0
Jönköping	271	0,0	0
Kalmar	176	0,0	0
Karlstad	296	4,7	14
Kristianstad	236	0,0	0
Luleå	291	0,0	0
Sundsvall/Härnösand	240	1,7	4
Växjö	350	0,3	1
Göteborg	1 172	1,5	17
Linköping	665	3,5	23
Lund	943	0,4	4
Stockholm	111	0,9	1
Umeå	597	0,0	0
Uppsala	360	4,4	16
Totalt	8 247	1,4	116

(Källa Statistiska meddelanden U 20 SM 8803)

Tabellen visar alla antagningsplatser (AP) inom U-sektorn i landet – Örebro's platser borträknade – hur många procent av dem som besätts av studerande från Örebro samt Örebrostudenternas andel i absoluta tal. Av de 8247 platserna är således endast 116 besatta av studerande från Örebro län. Om man försöker rensa siffrorna så att man enbart får den rent grundskoleanknutna lärarutbildningen återstår ungefär 3 000 platser. Av dessa besätts i runda tal 60 av studerande från Örebro län.

Detta är en klar underrepresentation. Jämför man med t.ex. Västerbottens län som befolkningsmässigt är ungefär lika stort som Örebro – det skiljer ca 25 000 till Örebro's fördel – men som har grundskollärarytutbildning, blir bilden en helt annan. Läsåret 1986/87 antogs i runda tal 120 studerande från Västerbottens län till grundskollärarytutbildning vid Umeå Universitet. Därutöver finns naturligtvis, precis som för Örebro's del, enstaka grundskollärarytutbildande runt om i landet.

Det antogs alltså dubbelt så många västerbottningar till grundskollärarytutbildning enbart vid Umeå Universitet som det antogs "närkingar" till grundskollärarytutbildning vid samtliga utbildningsanstalter för grundskollärarytutbildning i hela landet. Det finns inget skäl att tro att detta skulle vara ett utslag av ett närkingskt ointresse för lärargärningen som sådan. Det handlar, vågar vi påstå, istället om avståndet till grundskollärarytutbildning.

Således bör det finnas ett potentiellt, icke ianspråktaget, rekryteringsunderlag för grundskollärarytutbildning i Örebro län. Sannolikt också de delar av angränsande län där högskolan i Örebro är det närmaste, eller närmast till hands liggande, högskolealternativet. Det är rimligt att tänka sig att tidigare lärarytutbildningens rekryteringsområde i stora stycken överensstämmer med förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningens. Det skulle i så fall innebära att rekryteringens kärnområde utöver Örebro län också sträcker sig ner i norra delen av Skaraborgs län, de västra resp. nordvästra delarna av Södermanlands och Östergötlands län samt de sydvästra delarna av Västmanlands

län. Med tanke på att även Västmanland saknar grundskollärautbildning är det sannolikt att det icke ianspråktagna rekryteringsområdet är ännu större.

Med grundskollärautbildningens geografiskt lokala rekrytering torde det vara svårt att få tillräckligt antal studerande till de planerade nya platserna, om dimensioneringsökningen också skall ske på befintliga utbildningar.

Det finns också en tendens att man efter avslutad utbildning blir kvar i närområdet till den utbildning man gått. Områden som saknar grundskollärautbildning är således "dubbelt drabbade" i det här avseendet. Dels har de färre grundskollärestudenter än områden med grundskollärautbildning, dels har de svårare att rekrytera lärare till sina grundskolor.

Tittar man på Statistiska Centralbyråns undersökning av tillgången på behöriga lärare 1989 finner man följande procentuella andel obehöriga lågstadielärare, mellanstadie lärare resp. adjunkter.

	Rikssnitt	Örebro län	Västerbottens län
L-lär	1,5	4,7	0,5
M-lär	2,2	4,3	0,4
Adj	5,9	8,4	2,4

Utan att förfalla till en alltför förenklad verklighetsuppfattning får nog den extrema skillnaden i andelen obehöriga lärare mellan Västerbottens län och Örebro län till stor del tillskrivas förekomsten av en lärarhögskola i Umeå och avsaknaden av en i Örebro.

Lägger man samman alla lärarkategorier är riksgenomsnittet för andelen obehöriga lärare 6,6 %. Örebro län ligger med sina 9,8 % tillsammans med Södermanlands län 10,6 % och Stockholm med 10,1 % i topp. Även Västmanlands län ligger över riksgenomsnittet med sina 7,9 %.

Även de delar av Örebro's troliga rekryteringsområde som ligger utanför Örebro län tycks alltså i stora stycken vara underförsörjda på behöriga lärare för grundskolan.

Mot bakgrund av ovan beskrivna rekryteringssituation menar vi att man från statsmakternas sida allvarligt bör överväga att lokalisera åtminstone en del av den föreslagna dimensioneringsökningen till någon ny ort.

Utbildningspolitiskt bör strävan också, enligt vår mening, vara att lokalisera lärarutbildningar så att kontakter och samarbete mellan skilda typer av lärarutbildningar underlättas. Detta talar å ena sidan för samlokaliseringar av olika lärarutbildningar, å andra sidan för att man skall undvika alltför stora enheter.

Både när det gäller lärare för klasserna 1-7 och när det gäller lärare för klasserna 4-9 är Örebro, såvitt vi kan bedöma, det klart bästa alternativet för lokalisering av en ny grundskollärautbildning. Inte bara U-sektorns struktur utan även Högskolans struktur och det möjliga praktikområdets struktur talar för detta.

U-sektorn vid Högskolan i Örebro har en omfattande verksamhet med mångsidigheten som kanske största tillgång. Vi har fyra allmänna linjer, Fritidspedagoglinjen, Förskollärlinjen, Idrottslärlinjen och Musiklärlinjen. Vi har två lokala linjer, Pedagogiskt administrativ påbyggnadslinje för

ledningspersonal inom barnomsorgen och Körpedagogisk linje samt ca 25 fristående kurser.

Mot. 1989/90
Ub549

Gymnastik- och Idrottshögskolan (GIH) har dessutom ett samarbete med grundskolläraryr utbildningen i Uppsala där de svarar för 50 % av grundskolläraryr utbildningen med specialiseringen Idrott – annat ämne. Motsvarande samarbete är under uppbyggnad med Karlstad och i budgetpropositionen sägs:

Slutligen bör specialiseringen i musik och annat ämne samt specialiseringen i idrott och annat ämne kunna anordnas vid högskolan i Karlstad i samverkan med högskolan i Örebro.

Det bör också påpekas att vi tills för några år sedan hade reguljär utbildning för grundskolan inom ramen för GIHs tvååmnesutbildning – de sista studenterna på denna går för övrigt kvar även om antagningen har upphört – och de 20 från Uppsala utlokaliserade platserna på ämnesläraryr utbildningen.

Vid högskolan finns också Skolledarhögskolan, en för Högskolan i Örebro, Uppsala Universitet och Högskolan för Läraryr utbildning i Stockholm gemensam inrättning med både utbildning, forskning och forskarutbildning inom skolledarområdet på sitt program.

Inom lärarfortbildningsenheten har under en lång följd av år getts kurser inom ett mycket brett fält. Under den närmaste 10-årsperioden kommer ett intensivt fortbildningsarbete att pågå med grundskolans lärare. Det består dels av allmänna och specialpedagogiska kurser, dels av ämnesinriktade kurser i Ma, Sv, NO och SO. Omfånget av denna fortbildning sträcker sig upp till 20–25 poängs nivå. Enheten för lärarfortbildning vid Högskolan i Örebro har läsåret 89/90 fortbildning för ca 1 500 lärare.

Flertalet av de kurser som ges som lärarfortbildning, kan med vissa justeringar ges för målgruppen utbildade lärare. Förslag till sådana kurser har funnits klara sedan ett år tillbaka och erbjudits kommunerna i länet.

Föreställningen kan finnas, att den högskola som saknar läraryr utbildning (frånsett musik och idrott och frånsett utbildningarna till förskollärare och fritidspedagog), även saknar läraryr utbildare. Så är dock ej fallet vid Högskolan i Örebro. Enheten för lärarfortbildning har sedan ett år tillbaka utbildarlag i t. ex. Ma, Sv, No, Bi och specialpedagogik. Dessa utbildarlag består dels av högskolelärare med gedigen teoretisk förankring, dels av metodiker från grundskolan. Denna förening av institutionernas ämneskunskap och metodikernas skolanpassning garanterar en hög kvalitet på utbildningen.

Den kanske bästa resursen är de aktiva lärare på fältet, som på eget initiativ och nyfikenhet, utnyttjat högskolans resurser i sin egen vidareutbildning och läst 20, 40 och ibland 60 poäng. Resurser på lärarsidan finns. Beträffande fackpedagogerna är resursen 10–12 lärare med olika specialiteter och lång läraryr utbildningserfarenhet. Den långa läraryr utbildningstraditionen i Örebro har också bidragit till att successivt bygga upp en omfattande praktikorganisation med välutbildade handledare.

Vid landets lärarhögskolor utgör fortbildningen av regionens lärare en integrerad del i den vanliga utbildningen. Den kompetens som utvecklas genom uppbyggnaden av fortbildningen återförs till grundutbildningen och den senare utgör i sin tur en bas för fortbildningen. Kunskapsgrunden är

också till stor del gemensam för grundutbildning och fortbildning. I vissa fall kan kurser i grundutbildning relativt enkelt utvecklas till fortbildningskurser. Speciellt beträffande kompletteringsfortbildningen är det naturligt att ge liknande kurser som finns på grundutbildningen.

I Örebro har vi byggt upp en kompetens i fortbildning till grundskollärare utan att få utnyttja våra resurser i reguljär lärarutbildning. Detta underutnyttjande av den utvecklade kompetensen måste ses som ett slöseri.

Utanför universiteten finns det ingen högskola med motsvarande spännvidd inom U-sektorn. Samtidigt finns det ingen högskola med motsvarande omfattning på lärarutbildningsområdet, eller motsvarande totala omfattning, som saknar grundskollärarytbildning. Utöver Örebro är det bara högskolorna i Halmstad, Skövde, Östersund och Eskilstuna/Västerås samt de nya högskolorna i Blekinge och Trollhättan/Uddevalla som saknar tidigare lärarutbildning.

Samtliga dessa högskolor är betydligt mindre än högskolan i Örebro och har betydligt mindre verksamhet inom U-sektorn.

Jämfört med andra högskoleorter har U-sektorn i Örebro två specifika profiler, dels den praktisk-estetiska med både musiklärar- och idrottslärarutbildning, dels det omfattande utbudet av fristående kurser med specialpedagogisk inriktning. Samtidigt finns den breda barnpedagogiska inriktningen representerad genom förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningarna. Befintliga utbildningar och den kompetens som dessa inrymmer ger ett mycket gynnsamt utgångsläge vid en etablering av grundskollärarytbildning i Örebro. Kombinationen med redan befintlig utbildning skulle skapa en för landet unik inramning av grundskollärarytbildningen.

Beträffande framför allt tidigare lärarutbildningen skulle också det internationella kontaktnät – England, Frankrike och Norden med studerandeutbyte och i viss utsträckning också lärarutbyte – som finns vid förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningen, vara en klar tillgång. Redan nu placerar vi till viss del engelska lärarstudenter i svenska skolor i samband med studerandeutbyte. Tilläggas kan att kontaktnätet är under expansion.

Vad gäller Högskolan i övrigt så är den tillräckligt stor för att ha ett brett spektrum av akademiska "basämnen" i egna institutioner och forskning i anslutning till dessa, vilket ger gynnsamma betingelser för en god ämnesteoritisk kvalitet i lärarutbildningen. Samtidigt är den tillräckligt liten för att möjliggöra en nära kontakt mellan ämnesföreträdare, pedagoger och metodiker inom grundskollärarytbildningen. Högskolan i Örebro är den enda högskola med traditionella akademiska ämnesinstitutioner som saknar senareläraryt- utbildning.

Således talar sakskaalen, enligt vår mening, för en förläggning av en del av dimensioneringsökningen inom grundskollärarytbildningen till Högskolan i Örebro.

Eftersom inrättade platser på lärarutbildningarna i landet f.n. är långt ifran utnyttjade behöver inga ytterligare medel anslås om Högskolan i Örebro skulle medges inta elever på lärarutbildningen. Medel skulle då kunna överföras från andra högskolor med lärarutbildning.

Hemställan

Mot. 1989/90

Ub549

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att förlägga grundskollärautbildning till högskolan i Örebro.

Stockholm den 23 januari 1990

Sture Ericson (s)

Maud Björnemalm (s)

Rosa-Lill Wählstedt (s)

Håkan Strömberg (s)

Ulla Berg (s)